

Jasenka
Kranjčević

Urbanističko-arhitektonska preobrazba Splita

STANKO PIPLOVIĆ, *Izgradnja Splita u XIX. stoljeću*,
Split: Društvo prijatelja kulturne baštine, 2015., 432 str.
ISBN 9789537698034

Već sam naslov knjige *Izgradnja Splita u XIX. stoljeću* autora dr. sc. Stanka Piplovića potiče na promišljanje koliki utjecaj na oblikovanje gradova imaju pojedina vremenska razdoblja. Isto tako, prilikom istraživanja povijesti gradogradnje ukazuje nam na dugotrajni proces njihova nastajanja. Iako je Split drugi po veličini grad u Hrvatskoj, jedinstven je ne samo zbog svog mediteranskog položaja ili antičkog graditeljskog nasljeđa, već i po duhu mjesta (*genius loci*). Uslijed kolopleta klime, lokacije, povijesti i ljudi, duh Splita najlakše je opisati kroz slogane lokalnog izričaja poput “nima Splita do Splita” ili “ništa kontra Splita”.

I baš zbog svega toga Split zaslužuje detaljna istraživanja o urbanističko-arhitektonskom nasljeđu. O povijesti gradogradnje Splita relativno je dosta pisano (ukoliko se uspoređuje s drugim gradovima u Hrvatskoj), ali još uvijek premalo. Najviše su o Splitu objavljivana istraživanja o specifičnom i nadasve atraktivnom antičkom naslijeđu. Vrlo je malo rađeno i objavljivano istraživanja o 19. stoljeću, iako su u tom turbulentnom stoljeću “udarene osnove” za kasnije prostorno oblikovanje grada.

Tijekom 19. stoljeća Split je bio pod dvije uprave: kratkotrajnom, ali ne manje značajnom francuskom i stoljetnom austrijskom upravom. Stoga je i autor,

vodeći se tom političkom i upravnom podjelom, podijelio knjigu u dva poglavlja. Zbog nedostupnosti građe vrlo je mali dio knjige posvećen francuskoj, dok je veliki dio knjige posvećen austrijskoj upravi. Oba poglavlja autor započinje s opisom općih prilika jer je želio čitatelje upoznati sa širom društveno-političkom situacijom tog vremena. U cijeloj knjizi vješto su isprepleteni primjeri izgradnje komunalne infrastrukture te urbanističko-arhitektonski naponi u oblikovanju grada. Širenje grada nije bilo moguće bez interesnih sukoba između nositelja vlasti

u gradu te investitora i projektanata, pogotovo prilikom primjene ili uvođenja novih građevinskih oblika, materijala te tehnologija. Posebno zanimljivu temu stoga predstavljaju brojni projekti koji nisu realizirani iz različitih razloga.

Ukratko, na ukupno 432 stranice autor je temeljem dostupnih knjiga, dokumenata, tiskovina i projekata uspješno rekonstruirao urbanističko-arhitektonski razvoj Splita u 19. stoljeću, a knjigu je završio opisom djelovanja *Društva inženira i arhitekata* u Splitu te abecednim redom nanizao kratke biografije graditelja koji su ostavili više ili manje traga na oblikovanju grada u 19. stoljeću.

Namjera autora bila je rasvjetljavanje izgradnje grada, odnosno vremena u kojem su stvarane pretpostavke za njegov kasniji nagli razvoj. Temeljem istraživanja brojnih i dostupnih podataka autor je želio čitateljima predočiti kako se gradio grad,

odnosno kada i pod kojim uvjetima su građene važne građevine koje Splitu daju gradska obilježja, kao i koji su sve arhitekti u njemu djelovali. Većina arhitekata koji su djelovali u Splitu nisu bili iz Splita i u njemu su boravili kratko.

Osim prostornog razvitka grada opisane su prometne veze, pomorske gradnje, stambena arhitektura, upravne zgrade, zgrade za kulturu, zgrade za zdravstvenu i socijalnu skrb, ugostiteljstvo, školske zgrade, vjerske građevine, graditeljsko nasljeđe, poslovne i gospodarske građevine, vojne građevine, komunalne zgrade, infrastrukturne građevine, zelene površine, groblja, javni spomenici te područja za sport i rekreaciju.

Vrijeme francuske uprave u Splitu obilježilo je djelovanje generala Marmonta. To je vrijeme kada se počinje voditi skrb o javnim, odnosno zajedničkim prostorima i interesima te se grade ceste, ali i

→
 Detalj
 naslovnice
 knjige *Izgradnja
 Splita u XIX.
 stoljeću* autora
 dr.sc. Stanka
 Piplovića

uspostavlja zdravstveno i drugo stručno školstvo. Zanimljiv je podatak da je general naredio gradnju arheološkog muzeja u Splitu. Iz gotovo stoljetne austrijske uprave sačuvan je znatno veći broj dokumenata, tiskovina i projekata iz kojih je autor puno lakše rekonstruirao vrijeme preobrazbe grada.

U različitim vizijama grada cijelog 19. stoljeća uvijek su bile prepoznate dvije važne točke, a to su Dioklecijanova palača i Marjan, koje i danas čine snažne prostorne simbole. Ta dva snažna simbola grada u različitim vremenskim razdobljima, pa i danas, polazišta su i inspiracija za revitalizaciju prostora.

Osobitu vrijednost knjige predstavljaju brojni izvori, po prvi puta objavljeni i prezentirani na jednom mjestu, otvarajući put drugim zainteresiranim istraživačima urbanističkog i arhitektonskog naslijeđa ovog grada. Knjiga je posebno korisna za stručnjake srodnih struka koje se bave poviješću Splita. Brzom pregledu osoba koje su djelovale u Splitu pomaže opsežno kazalo osoba koje je također priloženo na kraju knjige.

Uz iskrene čestitke autoru na tako strpljivom i dugogodišnjem radu, postavlja se pitanje koliko je u Hrvatskoj sustavno istraživana urbanističko-arhitektonska povijest, ne samo malih, već i velikih gradova? Istraživanje naime ima veću vrijednost ima li se na umu činjenica da do sada ni jedna institucija nije uspjela naći snage za istraživanje izgradnje grada tog vremena.

Za grad Split ovo je izuzetno vrijedna knjiga, jer je po prvi puta cjelovito prikazan

urbanističko-arhitektonski razvoj grada u 19. stoljeću. Gradovi duge i bogate prošlosti poput Splita imaju svoje uspone i padove, a Split je baš tijekom 19. stoljeća, nakon četiri stoljeća letargije pod venecijanskom upravom, doživio prostornu transformaciju te se od zapuštene varoši preobrazio u važno središte šireg okruženja. Ne smije se zaboraviti da je u to vrijeme Split prolazio mukotrpnu katarzu političke, gospodarske, kulturne i društvene preobrazbe, što se svakako očitivalo u prostornom oblikovanju grada. Sve to ukazuje kako su nove prilike utjecale na potrebe mijenjanja grada.

Kako navodi recenzent knjige dr. sc. Robert Plejić, u knjizi je prvi puta sustavno i precizno vrednovana građa o graditeljskim, regulacijskim i prostorno-planskim događanjima za razdoblje francuske i austrijske uprave, odnosno u 19. stoljeću te predstavlja dragocjeni izvor za daljnje proučavanje i sintetiziranje ovog razdoblja.

Iako je autor knjige "dobro" zakoračio u deveto desetljeće života, još i dalje je vrlo aktivan u istraživanjima. Široj stručnoj javnosti poznat je kao neumorni istraživač povijesnog naslijeđa Dalmacije, a posebna mu je istraživačka strast upravo urbanističko-arhitektonsko naslijeđe Splita. Knjiga slične tematike, ali o drugom vremenskom razdoblju Splita objavljena je 2008., naslova *Izgradnja Splita između svjetskih ratova*. Nesumnjivo, arhitekt Stanko Piplović ponovno je zadužio grad Split, sada uspjevši vlastitim naporima rasvijetliti urbanističko-arhitektonsku preobrazbu Splita u 19. stoljeću. ×